

EL BESTIARI DE FRIEDRICH WILHELM NIETZSCHE

Albert Bardés

En aquest estudi, Albert Bardés proposa una investigació de l'obra de Nietzsche a partir del valor simbòlic dels animals que emprà el pensador alemany al llarg de la seva producció escrita. Proposa una interpretació simbòlica que va més enllà de les interpretacions habituals, la qual resulta molt suggerent.

7

Introducció

Que Friedrich Wilhelm Nietzsche ha estat i és encara un dels pensadors més insignes dels nostres temps és un fet inqüestionable, però, a aquesta vàlua intel·lectual, també caldria afegir-hi l'aparent incomprensibilitat que la majoria dels seus escrits han suscitat. Si bé el pensament vitalista que profetitzà mostrà al·lèrgies a certs sistemes, tradicions i escoles filosòfiques, pensem que aquest fet singular ja suposa per si mateix una raó considerable a l'hora d'aprofundir en el seu pensament. Els seus aforismes adreçats a

una societat col·lapsada de dogmatismes encarcarats, a individus absorbits per la monotonia del pensament únic les idees dels quals radicaven eixutes de qualsevol tipus de crítica, sovint ens han dut més enllà de la perplexitat. I si, a més, el filòsof germànic decidí exercir de pensador més aviat poètic, polèmic i innovador, exposant-se sovint a tot tipus de vulgaritzacions i descrèdits, no hauria de ser motiu suficient per a titllar-lo d'indescifrabable.

L'estil nietzschianà oculta certament una autèntica simbologia que potser mai cap altre autor no ha estat capaç d'elaborar amb la profunditat d'obrir un abisme entre la seva figura i el nostre enteniment. De ben segur que la sola lectura vertical que les obres de filosofia precisen serà en va si no hi ha per part del lector un compromís fidedigne, una analogia espiritual, un apropament caut i segur, un encisament pel seu llenguatge profètic, i l'obra *Així parlà Zarathustra* bé ho demana.

Ara bé, la nostra intenció vol ser innovadora, a la vegada que provocadora, ja que les figures retòriques i la seva poètica fan emprendre el camí vers Nietzsche d'una manera més agosarada: al llarg d'aquest estudi breu, es recompondrà la simbologia que cada animal exposat en aquesta obra amaga en el seu interior i, d'aquesta manera, es compondrà el que podríem anomenar *el bestiarí de Friedrich Nietzsche*.

Així, doncs, el nostre objectiu serà desemascarar la simbologia dels animals més importants, ja que la relació home-animal pot esdevenir una de les moltes claus que permetin obrir la porta d'aquesta obra, sovint incompresa. Encara que, de tota manera, incidiríem en el fet que l'aproximació que s'intenta fer de cada una de les bèsties que apareixen en aquesta obra és personal i, com a tal, pot resultar parcial o fins i tot incompleta. No obstant això, i procurant ser fidels en tot moment a la filosofia nietzschiana, s'intentarà enfocar l'obra amb els propis ulls de Nietzsche.

El bestiarí de Friedrich Wilhelm Nietzsche

En la gran majoria dels seus escrits filosòfics, Friedrich Nietzsche diagnosticà una greu afecció en l'home contemporani, ocasionada per les altes dosis de pensament clàssic que per diverses raons havia ingerit, quantitats que provocaren, al seu parer, una excessiva confiança en la raó, erupcions en l'epidermis d'una existència unilateralment entesa i un desig inconscient de discernir la realtat. D'aquí que, i abans de començar a exposar quins símbols i quins significats poden tenir els diversos animals que el filòsof menciona en *Així parlà Zarathustra*, sapiguem que el seu

pensament sorgí com la cura d'una ànima humana a qui sacsejà de l'endormiscament escandalós de les masses, com l'opugnador d'un somni que l'humà semblava venerar pràcticament com a un déu mitològic, com una mescla d'inquietuds en una època en què mai no gosà emmirallar-se. Fruit d'aquest context, nasqué l'escrit filosòfic nietzschian, la musa del qual no podia ser cap altra que la simbologia poètica i, evidentment, *Així parlà Zarathustra* amaga aquesta inspiració. L'ocultació d'aquesta simbologia portà al propi autor a emparar-se de les crítiques a les quals la seva filosofia s'exposà -Nietzsche n'era plenament conscient¹- i la seva actitud comprometedora el va portar a implicar-se més enllà del pensament. Així, doncs, el bestiari que exposem pretén representar bé una part important de la seva filosofia, bé una crítica intel·lectual i religiosa, bé una referència a un personatge o, fins i tot, mostrar un estat d'ànim.

Si ens centrem en el si de l'obra, ja en el pròleg, el filòsof ens introdueix dos animals, l'àliga i la serp: "*durante diez años has venido subiendo hasta mi caverna: sin mí, mi águila y mi serpiente te habrás hartado de tu luz y de este camino(...)*"². Aquests dos primers animals simbolitzen la voluntat i la intel·ligència, respectivament. Si l'àliga simbolitza la voluntat, per què Nietzsche ens presenta aquesta vestida d'àliga? L'àliga s'enlaira amb una seguretat admirable i al seu vol noble s'uneix un silenci sumptuós; des de les altures, observa el terra amb una visió excel·lent que li permet d'apreciar el mínim moviment d'una possible víctima, per atacar-la en el moment precís amb una rapidesa corprenedora i remuntar el vol amb gran destresa: aquesta és la *voluntat nietzschiana*.

Ara bé, la voluntat—que més endavant pot ser comparada amb la tercera metamorfosi, la figura del nen— va sempre agafada de la mà de la serp —la intel·ligència. La serp és un rèptil astut, que es mou amb gran facilitat lliscant silenciosament sobre terrenys rocosos, on la sinuositat amb què es belluga només l'altera l'agressivitat dels seus atacs, en enroscar-se al coll de la víctima. Nietzsche aplicarà aquestes característiques de la serp a la intel·ligència, que al seu torn ha d'aplicar-se a la voluntat: "*(...)entonces se puso a mirar inquisitivamente hacia la altura — pues había oído por encima de sí el agudo grito de un pájaro. Y he aquí que una águila cruzaba el aire trazando amplios círculos y de él colgaba una serpiente, no como si*

---

¹ No en va el filòsof alemany escriu: "*no soy yo la boca para estos oídos*". NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zarathustra*.

² NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zarathustra*, pàg. 33. *Prólogo de Zarathustra*.

fuera una presa, sino una amiga pues se mantenía enroscada a su cuello: <¡Son mis animales! dijo Zarathustra (...)>³.

En el llibre del Gènesis, la serp encarna la intel·ligència en la faceta astuta i malèvola que ofereix a l'home el poder de ser Déu. El pensador alemany, conscient de la importància del llibre sagrat dels cristians, apunta a mostrar-nos l'obra *Així parlà Zarathustra* com una petita Bíblia, en la qual tant la retòrica com els símbols amb què el filòsof es dirigeix al lector evocuen, en un cert sentit, la narrativa bíblica⁴ i, si bé la serp hi pot tenir certes afinitats –com més endavant veurem, aquesta en serà objecte d'altres, atès que tant en l'escrit filosòfic com en el bíblic la intel·ligència es representa sota la mateixa màscara–, tampoc hem de caure en el parany típic de creure que la seva obra és un plagi teològic emmotllat a un pensament absent d'originalitat i d'idees.

Abandonant aquest sil·logisme i continuant en el pròleg de l'obra, fa la seva aparició la figura del mico. Aquest primat es compara amb la fisonomia humana. La seva presència implica la vergonya dolorosa de l'ésser humà en accentuar la irracionalitat que només ha estat forjada a esquenes de l'enteniment, i que dificulta l'autèntica expressivitat humana de la vida. El simi desfà els esquematismes racionals i retorna l'home als seus orígens. Desperta a l'humà mansoi del somni dogmàtic i el retorna al terra, de quatre grapes.

Però aquesta incoherència racional asceta conduí el nostre pensador vers la incomprensió social, intransigència que Zarathustra també mostra en parlar-nos de la figura de l'equilibrista que la concurrència d'un mercat compara amb un gos moribund. El profeta, un desvalgut incomprès als ulls dels altres i que tingué pocs deixebles, ens parla d'aquest animal com l'exponent de la seva solitud: en trobar-se el cos sense vida del funambulista i observant que ningú, per indiferència i menyspreu, no en fa cap mena de cas, decideix enterrar-lo, en un gest absurd i buit de significat als ulls de la multitud –Nietzsche escriurà: "*Zarathustra se lleva al perro muerto: ¡bravo, Zarathustra se ha hecho sepulturero!*"⁵–. En aquest punt, la

³ NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zarathustra*, pàg 49. *Prólogo de Zarathustra*. La intel·ligència unida a la voluntat és l'avinença filosòfica clau per a copsar el perquè de la filosofia nietzschiana: el pensador no desprèn la intel·ligència de la voluntat per no caure en un racionalisme cenyit, ja que precisament allò que dóna vida a la intel·ligència és la tibantor dionisiàca. A més a més, la imatge budista de "*los amplios círculos*" que l'àliga va traçant en l'aire fan referència a l'etern retorn que, no oblidem, pertany essencialment al budisme.

⁴ Tal com va dir molt bé el filòsof, el seu llibre és atemporal, no té temps, fet que també comparteix la Bíblia.

⁵ NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zarathustra*, pàg 45. *Prólogo de Zarathustra*.

captació de la dialèctica nietzschiana entre l'home i l'animal rau a preferir un ésser mort abans que un home viu: és més fidel un cadàver ⁶ que un ésser viu, millor ser amant de l'abandó que esclau de la companyia.

Com a contrapunt a la figura del gos moribund, més endavant apareixerà el gos del ramat, que el filòsof emprarà com una imatge inequívoca del sacerdot cristià; un animal alligonat per a vigilar que cap ovella s'allunyi excessivament del ramat, que personifica el poble creient, i on l'obediència d'aquesta bèstia posa de manifest l'austeritat crítica amb què Nietzsche escriu contra aquesta religió. Representa el poble cristià que sempre roman guiat i que es caracteritza per un mimetisme innocent, apàtic a l'hora d'entestar-se en dubtes personals per temor a temptar algun pecat en desviar-se del camí marcat: "(...) *el que busca, fácilmente se pierde a sí mismo. Todo irse a la soledad es culpa: así habla el rebaño*".⁷

D'aquesta manera, la intel·ligència, la voluntat, la solitud, la tradició cristiana i el sentiment irracional esdevenen els punts més desafiants d'una filosofia que no entén de subordinacions, i és en el capítol *Els discursos de Zarathustra* on aquest conglomerat començarà a agafar més cos: "*tres transformaciones del espíritu os menciono: cómo el espíritu se convierte en camello, y el camello en león, y el león, por fin, en niño*".⁸

El camell és l'animal que simbolitzaria la càrrega feixuga del passat, amb un notable contrapès del valor cristià. El camell és un animal de caminar lent, amb un córrer maldestre que fins i tot pot ser considerat ridícul, amb el gep que personifica l'esperit de càrrega —que també podríem anomenar com la pesantor existencial—, i on el seu hàbitat natural pot assenyalar part de la simbologia que s'hi amaga, perquè el desert, la calor, l'escassetat d'aigua i d'aliments, la monotonia del paisatge poden indicar com els valors cristians es mouen en un món erm, eixut, igual que ho fa el camell ⁹.

La segona conversió de l'esperit va a càrrec del lleó: "*pero en lo más solitario del desierto tiene lugar la segunda transformación: en león se transforma aquí el espíritu, quiere conquistar su libertad como se*

⁶ "*No ha pescado ni un solo hombre, pero sí, en cambio, un cadáver*". NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zarathustra*. pàg. 44. *Prólogo de Zarathustra*.

⁷ NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zarathustra*, pàg. 105. *Del camino del creador*.

⁸ NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zarathustra*, pàg. 53. *De las tres transformaciones*.

⁹ Tot i que la representació del camell que ens mostra Nietzsche per a confrontar-la amb la filosofia cristiana és extraordinària, afegirem que aquest també és un ésser viu que necessita molta aigua per a sobreviure, però que, a més a més, sap emmagatzemar-la molt bé.

conquista una presa y ser señor de su propio desierto"¹⁰. En l'interior d'aquest, i segons la creença comuna, hi rau una extraordinària vitalitat, pròpia d'una consciència emprenedora que, juntament amb l'elegància característica d'aquest felí, conformaran el coratge necessari que el filòsof espera del nouvingut. Encara que l'esperit del lleó que hauríem d'abraçar no és capaç d'oferir-nos un destí òptim, i malgrat que posseeixi una llibertat necessària per a emmenar els valors postnihilistes, només és l'origen d'un vitalisme permanentment confrontat amb els dogmes judeocristians. I justament és d'aquests dogmes que el *Gran Drac* en serà un dels símbols.

Així, doncs, el cristianisme que Nietzsche ha criticat explícitament amb la imatge del camell, ara serà contemplat com un ésser mitològic, llegendari, propi d'una època difuminada pel passat i la tradició, on la seva estatura colossal imposaria un respecte atemoridor. Serà una mofa al pensament cristià per mostrar-nos la decadència dels seus valors. En definitiva, el *Gran Drac*¹¹ és un ésser del passat: "*<Tu debes>, se llama el Gran Dragón. Pero el espíritu del león dice <Yo quiero>*"¹². El deure que només sap atemorir i oferir consolació amb promeses ultraterrenals ha de ser vençut, i aquesta superació ha de sorgir de les entranyes del mateix individu que anhela desfer-se d'aquest dogma reaccionari. Si bé aquesta bèstia vol significar part de l'essència cristiana en si, tampoc no implica que el filòsof fugi de qualsevol religió. Veiem, doncs, que el filòsof s'emmiralla en la cultura oriental quan parla de la vaca multicolor, un animal sagrat en la tradició índia. L'afinitat d'aquest animal amb el vitalisme nietzschian és palpable, perquè el fet que aquesta sigui multicolor indica l'antagonisme al pensament univocista cristià que representa la voluntat del camell, i en seria, en certa manera, l'alternativa.

El desglossament simbòlic mostra el frec a frec entre Nietzsche i la mentalitat religiosa del moment, però al mateix temps ens descobreix una passió desfermada per la vida, la rauxa de l'instint

¹⁰ NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 54.

¹¹ "*Valores milenarios brillan en esas escamas, y el más poderoso de todos los dragones habla así: todos los valores de las cosas brillan en mí*". NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 54. De las tres transformaciones. El *Gran Dragón* no l'hem de confondre amb els *dragones mayores* que Nietzsche menciona més endavant. El superhome necessita d'un Drac "*que sea digno de él*".

¹² NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 54. De las tres transformaciones. Encara que a primera vista el Gran Drac simbolitzi la religió cristiana, també hauríem de considerar una altra possibilitat: la crítica al deure kantian, exposat per I. Kant en la seva obra *Crítica a la Raó Pràctica*.

vivencial pel gaudi que sota la màscara d'uns gossos salvatges¹³ Nietzsche exposa l'actitud que haurien de tenir tots els homes. Els instints estan disfressats sota la pell d'aquests, que la raó ha adoc-trinat fins a fer-los mansois.

Però aquesta crida a la vida dionisiaca, a un irracionalisme gairebé bàrbar, al despertar sensual de l'impuls natural del plaer humà, necessàriament ha de passar per l'afirmació de l'home, l'animal més influent en tota l'obra. L'aproximació que Nietzsche en fa és extraordinària: l'home és com un embull de *serps salvatges*. Si la serp representa l'intel·lecte, la raó, feta un garbuix, mostra l'atordiment humà: "*¿Qué es el hombre? Una maraña de serpientes salvajes, que rara vez tienen paz entre sí*"¹⁴. Si només ens guiem per aquest desordre, no ens allunyarem gaire de la feixuguesa de la primera metamorfosi de l'esperit, i ens trobarem entre aquest i el voler lleoní; llavors només ens restarà ser uns individus articulats pels dictàmens de l'Estat, sotmesos a les lleis d'una història plena i acabada, submergits en la burocràcia i, en definitiva, acovardits pel que Nietzsche creu que és el monstre fred de la filosofia: Georg Hegel. La crítica a la filosofia hegeliana¹⁵ es fa palesa en l'afirmació següent: "*Estado se llama el más frío de todos los monstruos fríos. Es frío incluso cuando miente; y ésta es la mentira que se desliza de su boca: <Yo, el Estado, soy el pueblo>*"¹⁶.

El pensament desafiant de Nietzsche s'estreny en el valor de la vida, en l'instant vivencial, i la seva possible conceptualització implica allò que el filòsof més recelava: la seva negació. D'aquí que la millor manera d'entrar a l'existència no és a galop del cavall de la mort, que també encarna el hegelianisme, sinó amb l'afany d'ésser infinit. És precisament fam d'immortalitat el que haurien de tenir els animals de presa, que també adopten altres vestimentes al llarg de l'obra (el ramat d'ovelles, tuberculosos de l'ànima, éssers terribles...), encara que, de fet, la qualificació d'animal de captura inclouria tot el cristianisme en si. Però la crítica al hegelianisme no

¹³ "*En otros tiempos tenía perros salvajes en tu mazmorra; pero al final se transformaron en pájaros y amables cantoras*". NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 68. *De las alegrías y de las pasiones*.

¹⁴ NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 71-72 *Del pálido delin-cuente*.

¹⁵ Fins i tot als seguidors d'aquesta doctrina filosòfica els titllarà de micos àgils i grimpadors: "*¡Ved pues a esos superfluos! Adquieren riquezas y con ello se vuleven más pobres. Quieren poder y, en primer lugar, la palanqueta del poder, mucho dinero (...) Ved-los trepar, esos ágiles monos (...)*". NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 88. *Del nuevo ídolo*.

¹⁶ NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 86. *Del nuevo ídolo*.

s'atura aquí. La nocturnitat i el silenci ¹⁷ amb què el gat es mou, l'amant de les altures que se situa en els punts més allunyats de l'agitació terrenal, i que s'enfila taciturn en els llocs menys esperats, mantenint en tot moment l'equilibri, també emmascara l'esperit idealista. Es tracta d'una filosofia que se situa a la cúspide del pensament i que fa embogir Nietzsche. Amb la imatge del gat com l'animal que contempla la lluna, el filòsof també inclou el platonisme, atès que la contemplació, que és allò que motiva el gat, s'entén com l'admiració al món superior de les idees. Això suposa que l'existència terrenal humana, l'enrenou que fa fugir el gat, és finita i, per tant, limitada, i com a conseqüència necessàriament inferior a una altra. La pressura que el gat sent d'allunyar-se del bati-bull és la mateixa que sent l'home quan cerca un sistema filosòfic que li doni l'explicació a la seva limitació. Nietzsche reacciona contra aquest dualisme platònic que redueix l'ésser humà a la mera còpia d'una idea recordada, que ha impregnat tot el pensament occidental i que l'ha allunyat al mateix temps de qualsevol contacte possible amb la realitat. La contemplació no ha de ser l'objecte filosòfic del sobrehome, ja que aquest no ha de fer esment de res, ha de ser ell el propi creador, assumint l'absurditat en què Déu ha deixat els homes després que aquests li donessin mort. D'aquesta manera, en comparar els animals nietzschians, ens trobem l'àliga i la serp, juntes, enfront del gat, o el que és el mateix, la voluntat de poder contra la dependència d'una voluntat.

Zarathustra s'adonà d'aquest fet entre la multitud que omplia tot un mercat, en veure's perseguit pel brunzit d'unes mosques verinoses ¹⁸, anomenades també "del mercat". L'àgora, el lloc on antigament s'intercanviaven idees i opinions, on la gent es reunia i el contacte humà era més palpable, possibilitava que la filosofia es trobés al carrer, a l'abast de tothom. Nietzsche considera les mosques com les empipadores del pensament clàssic, que, amb el seu brunzit, distreuen l'home. Representen l'idealisme platònic que destorba l'ésser humà dels petits instants de la vida que val la pena evocar, que distreuen la gent del mercat fastiguejant-la amb insistència fins al punt que aquesta, cansada, acaba per resignar-s'hi. Zarathustra no n'és cap excepció, d'aquí que estigui: *"fatigado*

---

¹⁷ Més endavant escriu: "(...) pues prefiero el ruido y el trueno y las maldiciones del mal tiempo a esta circunspecta y dubitante quietud gatuna; y también entre los hombres, a los que más odio es a todos los que andan sin ruido (...)" NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zarathustra*, pàg. 238-239. *Antes de la caída del sol*.

¹⁸ *"Huye, amigo mío, a tu soledad: te veo acibillado por moscas venenosas"* NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zarathustra*, pàg.91. *De las moscas del mercado*.

(...) por moscas venenosas, lleno de sangrientos rasguños(...) en cien sitios" ¹⁹.

Si Nietzsche ens mostra el platonisme i, consegüentment, el socratismes com uns dels destorbs filosòfics occidentals més importants, tampoc no deixa de banda el pensament teològic, el discurs del qual es disfressa d'una voluptuositat que el filòsof equipara amb la figura d'una gossa –*la perra Sensualidad*. Amb aquesta comparació, el pensador alemany menysprea l'intent romàntic del religiós de la *décadence* quan vol expressar el seu sermó i l'afany de fer atractiu un raonament que per a ell està mort, és estèril i, com a conseqüència, resulta inútil. Part d'aquest intent de disfressar el discurs amb un llenguatge impropï es deu a la buidor dels seus continguts, i al mateix temps encomana la retòrica teològica a les arrels de la filosofia que, al seu parer, la moral kantiana personifica.

Precisament és contra aquesta tesi moralitzant que narra la picada de l'escurçó a Zarathustra, per fer-nos veure la superioritat d'una intel·ligència que estima la vida, una intel·ligència que es troba per damunt de qualsevol ètica, com també ho està Zarathustra, d'aquí que ell mateix s'anomeni: "*el aniquilador de la moral*" ²⁰. En aquesta paràbola breu, Nietzsche descriu com un escurçó mossega el profeta mentre aquest dormia tranquil·lament. La picada el desvetlla del son profund en què estava, però, tot i estar afectat per la coïssor de la fiblada, impedeix que la serp fugi, fins al punt de fer que aquesta torni a llançar-se-li al coll, però, aquesta vegada, per llepar-li la ferida. Què ens vol dir Nietzsche amb aquesta al·legoria? Doncs, que la intel·ligència mai no podrà arribar a danyar la vida ni el discurs del seu profeta, i el dolor que li ocasiona la dentada significa que la intel·ligència ha despertat en Zarathustra d'una manera sobtada, amb violència, però aquest ha estimulat en la intel·ligència quelcom més: la vida. D'aquí que s'entengui l'escapatorià frustrada de l'escurçó. Dit amb altres paraules: l'estímul instintiu de la vida ha de dissipar el pensament ocios que l'ésser humà arrossega pràcticament com un deure.

Òbviament, el mateix filòsof s'adona que el vitalisme que presenta és ardu, segurament avançat al seu temps i difícil de ser escoltat. D'aquesta manera, amb la *leona Sabiduría*, Nietzsche reconeix la dificultat d'expressar-se amb claredat: "*¡Ay, si yo supiese atraeros con flautas pastoriles a volver atrás! ¡Ay, si mi leona Sabiduría*

---

¹⁹ NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 92. *De las moscas del mercado*.

²⁰ NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 112. *De la picadura de la víbora*.

*aprendiese a rugir con dulzura!(...)"*²¹. La seva filosofia no pot ser mai afable, perquè l'essència del seu pensament està precisament en aquest rugir greu i profund, on la bellesa estilística, la capacitat lírica i la sensibilitat poètica amb què l'escriu la situen pràcticament en un àmbit fora de tot allò que és humà, propi de les narracions mitològiques antigues, embolcallada en un llenguatge directe que travessa qualsevol lectura que no sigui entre línies i que engresca el lector a fer-se còmplice dels seus símbols. Una filosofia d'un tast agre dolç, plaent quan es menja, però difícil de pair. Una filosofia que difícilment deixa un sabor d'indiferència quan hom l'ha tastada.

Una filosofia que necessita d'estòmacs capaços de digerir-la, però també de boques desitjoses d'experimentar nous sabors, de degustar noves sensacions: és per això que difícilment l'animal que s'alimenta essencialment de carn morta, com el voltor, podrà fruit-ne. L'au que aprofita la carronya per sobreviure emmascara el cristià compassiu, massa acostumat a una carn sense gust. Nietzsche pren el voltor com a símbol del creient, perquè mentre l'àliga s'afanya a capturar les seves preses per alimentar-se, el voltor es troba l'àpat fet, no té cap necessitat de caçar per a sobreviure, només l'instint d'aprofitar les deixalles. Potser per a entendre millor aquesta comparació, ens trobem la voluntat de poder que l'àliga simbolitza davant la conformitat d'una voluntat –el voltor– apàtica a l'hora de cercar res que suposi un esforç, una lluita, un risc personal.

Però si bé el cristià es caracteritza per un desinterès en posar a la pràctica l'axioma socràtic: "conèixer-se a un mateix", abraçant-se al mateix temps a una fe cega i indubtable, negant-se rotundament a posar entre parèntesis totes les seves conviccions, aquell qui predica el cristianisme resultarà ser tot el contrari. La taràntula, que Zarathustra veu com un autèntic verí per a l'ànima, oculta altra vegada la figura del religiós. La insistència amb què el filòsof critica el sacerdot, conegut també com el predicador de la igualtat, es podria explicar per la seva màxima preocupació de no deixar-se atrapar per la teranyina eterna de la raó, que pacientment la taràntula prepara. Un capficament en no deixar que l'esperit humà s'empetiteixi com un insecte, perquè, si fos així, caure en el parany de la taràntula seria pràcticament inevitable, i sortir-ne, absolutament impossible.

Però si bé hom observa una persecució gairebé malaltissa vers la doctrina cristiana, Nietzsche no delimita el seu pensament

---

²¹ NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 133. *El niño del espejo*.

només a aquest àmbit. La crítica aguda de qui podríem batejar com el *crític filosòfic* més intractable del s. XX s'estén com una taca d'oli, perquè inicia un combat entre l'ambició del savi del poble i el pensament, entre el que hauria de ser l'autèntic esperit filosòfic d'un poble com és l'alemany i un dels prejudicis que més mal han fet en el si del pensament filosòfic: que la filosofia, en ocasions, s'ha venut al millor postor. Així, la denúncia recau en l'intel·lectual de la seva època, el qual el filòsof titllarà de burro i, fins i tot, l'anomenarà animal de tir. És l'animal que treballa d'una manera automàtica, per repetició, i que carrega a les seves espatlles tot el que pot: el poble, la cultura, les ideologies, el futur... sense qüestionar-se vers on s'ha de dirigir, ni el perquè del seu pes. Aquesta resulta ser la descripció gairebé fotogràfica de l'home coetani de Nietzsche, embriagat pel conformisme ocult en la voluntat del burro –equiparable a la del camell– i que és a les antípodes de la de la lleona –la lleona Saviesa–, que, recordem, anhela una filosofia "*hambrienta, violenta, solitaria, sin dios (...)*"²².

El retret vers els savis famosos diríem que es pot veure en dues parts. En primer lloc, en la capacitat que tenen d'utilitzar la saviesa com a font inacabable de poder i, en segon lloc, en l'esforç que fan per a regir l'intel·lecte només pel principi d'èxit. El llenguatge crític nietzschian no s'esgota aquí, també va dirigit a altres, ja que per al poble germànic també tindrà "*belles*" paraules: "*pueblo de ojos miopes, pueblo que no sabe qué es espíritu(...)*"²³. Nietzsche veu com els savis i el seu poble, els intel·lectuals i la gran massa, poden arribar a tenir la intel·ligència necessària –la serp nietzschiana–, però encara els manca quelcom d'important: la força de voluntat²⁴, el saber conviure amb el rugir fort dels lleons.

Així parlà Zarathustra no passa per alt el qui podríem anomenar l'home del carrer. L'indigne de fe –tal com Nietzsche el bateja– es compara amb l'escarabat i amb el cuc de terra. La comparació mostra el rebuig vers aquest home impassible, que es queda enlluernat per la petulància de l'intel·lectual. Un ésser humà que es troba lluny de conèixer la voluntat de poder, lluny de ser un home auto-suficient, lluny de tenir la pròpia existència a les seves mans: què es pot esperar d'un ésser petit que s'arrossega per terra? Aquesta és la

²² NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 160. *De los sabios famosos*.

²³ NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 161. *De los sabios famosos*.

²⁴ "No sois águilas: por ello no habéis experimentado tampoco la felicidad que hay en el terror del espíritu. Y quien no es pájaro no debe hacer su nido sobre abismos"
NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 162. *De los sabios famosos*.

definició nietzschiana de l'home de la seva època, digne d'insult i de mofa.

Però, i Zarathustra? Com és aquest individu? No és també un home? O és que, per la seva condició de profeta, no se li atribueixen defectes?

Certament, Nietzsche, al llarg de l'obra, no dóna una definició precisa de com és Zarathustra, però sí que ens ofereix certes pinzellades de com li agradaria ja no ser: un poeta. La poesia, que és com: "*un pájaro que se escapa volando*"²⁵, hauria de despertar en tot poeta aquella inspiració capaç de mantenir la unitat de l'home amb la seva animalitat, i no només quedar-se en una veneració superficial de l'existència. Malgrat que Zarathustra reconegui ser-ne encara un, el poeta és un contemplatiu que només mira mar enllà, i no mar endins. En la seva essència rau un llenguatge sensual, prèviament modelat per atraure oïdes ignorants que es queden impregnades d'una retòrica capaç de desfer la realitat en la ficció. La finalitat que tot poeta persegueix és la de cercar la màxima expressió d'un sentiment, tot observant la naturalesa, fet que Nietzsche també comparteix. Però la desavinença comença quan aquest es veu forçat a buscar també un llenguatge propi que satisfaci el seu interior. Necessitat que el duu a crear falsos mites, falsos déus, a elevar-se per damunt de la resta, a creure's tocat per una mà divina. Tot i això, el nostre pensador recorda que: "*no la altura: ¡la pendiente es lo horrible!*"²⁶. L'esperit del poeta no ha de ser una metàfora de la seva pròpia limitació. I, comparant-lo com un paó –imatge que també utilitza quan es refereix al mar–, Nietzsche li retreu la seva fútila. L'animal que desplega les seves plomes per cridar l'atenció o fer gala de la seva bellesa en el festeig, és la representació que utilitza per a descriure l'ànima d'un poeta que s'ha deixat seduir per una forma mancada de fons. L'ésser que ha perdut l'autèntica verticalitat de la mirada o, tal com escriu en *Més enllà del Bé i del Mal*, un comediant del seu propi ideal.

Però aquesta superficialitat de l'existència humana es fa extensiva a d'altres. En el capítol *De grandes acontecimientos*, Nietzsche ens parla d'un gos de foc, al qual també anomena gos hipòcrita. El gos moribund mencionat anteriorment no té res a veure amb aquest. Encara que el gos de foc fa una al·lusió al *can Cerbero*, el vigilant d'Hades, figura mitològica que guardava els Inferns i

²⁵ NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 193. *De los poetas*.

²⁶ NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 213. *De la cordura respecto a los hombres*.

espantava les ànimes que havien d'entrar, el filòsof germànic l'utilitza més aviat com a símbol del poble. En el transcurs del diàleg que Zarathustra estableix amb aquest, s'observen els desacords que hi ha entre Nietzsche i els homes de la seva època. Per més que el gos de foc bordi, per més cridòria que faci, per més ràbia que mostri, resulta inútil. El foc que surt dels ullals de l'animal, i que Nietzsche pren com el signe de les manifestacions socials que simbolitzen un poble revoltat, no és suficient: per més que bordi, per més ràbia que mostri: "*los acontecimientos más grandes no son nuestras horas más estruendosas, sino las más silenciosas*"²⁷. Les erupcions no són condició de possibilitat de canvi en el transcurs d'aquest poble. La llibertat és el que més li agrada udolar, però aquest nou valor, que ha de venir en lloc del de Déu, no ha d'ensordir l'home. Certament, Nietzsche creu en revolucions, però sempre que aquestes estiguin lligades íntimament a l'interior de l'home, sempre que l'home cregui en si mateix i comenci a fer seu l'axioma il·lustrat d'"atreveix-te a pensar".

A la transformació a què aspira el gos de foc, Nietzsche n'apunta una altra. En la primera metamorfosi, segons la filosofia vitalista, l'esperit humà ha de deixar la càrrega i el pes del passat –el cristianisme i els seus valors– i amb llibertat i coratge ha de donar el fruit d'un nou esperit, la innocència i la puresa del nadó; ara Friedrich Nietzsche en suggereix una altra, que recaurà sobretot en la voluntat: "*vuestros gatos salvajes tienen primero que convertirse en tigres, y vuestros sapos venenosos, en cocodrilos: ¡pues el buen cazador debe tener una buena caza!*"²⁸.

La voluntat ha d'adonar-se que és absolutament necessari i imprescindible un canvi, una transformació que mostri la sensació de vertigen en l'ésser humà. Zarathustra és el primer profeta que s'adonna de la lluita constant entre el bé i el mal i, precisament, en aquesta lluita rau l'ànima que fa moure les coses. El vertigen és l'arrel de la filosofia que fa a l'home l'animal més coratjós de tots, per tal que aquest gosí enfrontar-se a l'últim home, el més petit de tots. D'aquí que, en ocasions, el filòsof equipari l'últim home amb un poll. Però si bé és cert que els animals esdevenen cabdals en la filosofia vitalista, hem de tenir present que hi ha moments en què aquests desenvolupen un paper negatiu. Fins ara, hi ha hagut certa tendència a representar-nos el pensament nietzschian com el sotrac

27 NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 199.

28 NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 215. *La más silenciosa de todas las horas.*

que intentava despertar certa valentia animal en l'ésser humà, potser com un dels punts en què es podia entreveure aquella voluntat pràcticament instintiva de viure que havia de tornar a brollar en el sobrehome. Tot i això, Nietzsche també critica en moltes ocasions l'animalitat endormiscada²⁹ de l'home. Així, doncs, en el capítol De la visión y el enigma, el pensador germànic narra precisament el que acabem d'afirmar: com una serp negra desperta bruscament l'home del somni profund en què es troba. És obvi que al llarg del nostre segle, molts pensadors, intel·lectuals, filòsofs i teòlegs han escrit sobretot entorn el nucli central de la filosofia nietzschiana, que és l'etern retorn de totes les coses. Ara bé, ens hem qüestionat quin paper hi té la serp negra? Quina importància pot tenir la intel·ligència en l'etern retorn? O, amb altres paraules: fins a quin punt pot ser determinant la simbologia d'aquest animal en la comprensió de l'etern retorn de totes les coses?

En certa manera, la serp negra començarà a despuntar el significat de l'etern retorn de la filosofia vitalista de Friedrich Nietzsche, i, si hom entén la simbologia d'aquest animal, cospa gran part del pensament nietzschian. El filòsof narra com aquesta serp surt de la boca d'un pastor i Zarathustra, horroritzat, intenta treure-la-hi sense èxit. El pastor, aconsellat pel profeta, mossegarà el cap de la serp i: "... *ya no pastor, ya no hombre, -¡un transfigurado, iluminado, que reía!*..."³⁰. Amb aquesta història de clar to messiànic, Nietzsche il·lustra la intel·ligència arrencada del cos de l'home i llançada ben lluny. Aquesta és la visió del més solitari de tots els homes, i aquesta és, al seu torn, la primera aproximació a l'etern retorn de totes les coses. Amb la imatge d'aquest animal, el filòsof senzillament ens vol mostrar la raó ben lluny de la vida. Així, doncs, el vitalisme ha d'ocupar el lloc del racionalisme. El somni en què es troba endormiscat l'ésser humà roman sobre la raó, i Zarathustra ens avisarà que, en la vigília del somni, naixerà un malson. Certament, aquesta és una de les imatges més colpidores de tota l'obra, motiu més que suficient per a qüestionar-nos-en més detalls. Per què la serp surt de la boca del pastor? La raó és en l'estructura ontològica de l'ésser humà i forma part de la intimitat d'aquest, malgrat que a Nietzsche aquesta constatació li resulti dolorosa.

Però perfilant encara una mica més la figura de la *serp negra*, ens adonem que aquest animal també simbolitzaria bona part de

²⁹ Nietzsche parlarà del *gran mediodía* com el punt on l'home se situa a la meitat del camí entre l'animal i el superhome. El camí vers un nou matí.

³⁰ NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zarathustra*, pàg. 232. De la visión y enigma.

la tradició filosòfica grega que el filòsof rebutjava. L'home que vulgui viure la vida i l'instanc vivencial ha de treure's, ja no del cap, sinó de l'estómac –de l'interior més profund de l'ésser humà, de les entranyes–, la raó. Tot i la ingenuïtat que pot comportar aquesta afirmació, tant Grècia com el cristianisme són els enemics intel·lectuals de Nietzsche, i si la serp surt de la boca del pastor és perquè el cristianisme, juntament amb altres formes adoptades, com pot ser el cas del platonisme, han arrelat profundament en l'ésser humà.

Si bé abans hem comentat les dues metamorfosis que en *Així parlà Zarathustra* el pensador alemany menciona, no hem de passar per alt una tercera metamorfosi. Nietzsche, comparant-se amb un gall caigut –la primera vegada que explícitament el filòsof es defineix com un animal en l'obra– i, atacant una vegada més el cristià compassiu, afirmarà que la debilitat és la màxima ferida del cristianisme, a la qual ell s'aproxima amb una saviesa d'ericons³¹. Ser compassiu és signe de debilitat als ulls del sobrehome, perquè aquest, si alguna cosa ha de posseir, és una autèntica força de voluntat que l'ajudi a ser cada vegada més, a assaborir amb plaer la voluntat de poder. I això passa inevitablement per qüestionar-ho absolutament tot, per sospitar de totes les coses per més fútils que aquestes puguin ser. Dit amb altres paraules: l'home, així com l'animal que és tot espines, ha de punxar-ho tot, ha de ser punyent en tot.

Per contra, la debilitat fa callar l'instint i l'ésser humà com a animal. Convertir el llop en gos, i l'home en el millor animal domèstic de l'home, és la fórmula filosòfica del cristià, i és, al mateix temps, la negació de la vida. La covardia és la que alimenta aquesta virtut cristiana, i la metamorfosi cristiana consistirà, precisament, a deixar racionalitzar l'instint –que, en el fons, ens fa lliures– per situar aquesta mateixa raó al servei d'una altra raó –l'home domèstic és per naturalesa l'antítesi del superhome. En la base animal hi ha l'instint, que serà necessari tant en l'home com en l'animal, i el reconeixement d'aquest, en el qual alguns podrien veure la voluntat de Schopenhauer, és el que marca els paràmetres amb els "mestres de la resignació", que Nietzsche igualarà amb els pollets.

De tota manera, el nostre filòsof és conscient de la dificultat de la seva doctrina i dels inconvenients que origina el seu pensa-

---

³¹ "(...) ser espinoso con lo pequeño parece una sabiduría de erizos". NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zarathustra*, pàg. 242. *De la virtud empequeñecedora*.

ment. En el capítol *Del pasar de largo*, Zarathustra s'enfrontarà amb el seu simi, però, en aquesta ocasió, aquest simbolitzarà la mala interpretació de la filosofia narrada pel profeta.

L'anomenat mico de Zarathustra ens demostra que Nietzsche preveia que el seu vitalisme produiria un abans i un després, i amb l'insult posterior de *porc rondinaire*³² fa palesa la dificultat de connexió amb el món exterior, amb la realitat més immediata, amb el futur més pròxim. Així, doncs, al llarg d'aquest breu capítol, Nietzsche narra el que més tem: la mala interpretació d'una filosofia que s'estendrà fins als nostres dies. La qüestió és si va ser realment el filòsof incapaç de connectar amb el món, o fou aquest món el que va ensordir estrepitosament els seus precés?

Però no serà fins al capítol *El convaleciente* que el pensador exposarà finalment el nucli central del seu pensament. Si fem menció especial a aquest capítol, és perquè precisament els animals en són els protagonistes. Seran els animals de Zarathustra els que desvelaran l'Etern Retorn: "(...) pues tus animales saben bien, oh Zarathustra, quién eres tu y quién tienes que llegar a ser: Tu eres el maestro del eterno retorno— ¡ése es tu destino!— (...)"³³.

Per què són els animals els que fan veure al profeta el perquè de l'existència? La naturalesa es desplega davant els ulls del profeta com a missatgera de quelcom important, li mostra que "*todo va, toda vuelve; eternamente rueda la rueda del ser*"³⁴. És a dir, no hi ha revelació, sinó que només hi ha contemplació.

Els animals afirmaran al profeta que l'existència està regida per una voluntat que no s'ha de desfer en la resignació, ni en la negació d'un mateix, sinó que haurà de nodrir aquella autoafirmació que l'últim home ha empetitit i ha gosat menysprear. La naturalesa farà veure a Zarathustra que ha de tenir set d'una voluntat dionisiaca, ja que: "*vendré otra vez, con este sol, con esta tierra, con este águila, con esta serpiente —no a una vida nueva o a una vida mejor*

²⁹ Nietzsche parlarà *del gran mediodía* com el punt on l'home se situa a la meitat del camí entre l'animal i el sobrehome. El camí vers un nou matí.

³⁰ NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zarathustra*, pàg. 232. *De la visión y enigma*.

³¹ "(...)ser espinoso con lo pequeño parece una sabiduría de erizos". NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zarathustra*, pàg. 242. *De la virtud empequeñecedora*.

³² "*te llaman mi mono, necio cubierto de espumarajos: mas yo te llamo mi cerdo gruñón, con tu gruñido me estropeas incluso mi elogio de la necedad. ¿Qué fue, pues, lo que te llevo a gruñir? El que nadie te haya adulado bastante (...)*" NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zarathustra*, pàg. 255. *Del pasar de largo*.

³³ NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zarathustra*, pàg. 308. *El convaleciente*.

³⁴ NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zarathustra*, pag. 305. *El convaleciente*.

*o a una vida semejante– vendré eternamente de nuevo a esta misma e idéntica vida, en lo más grande y también en lo más pequeño, para enseñar de nuevo el eterno retorno de las cosas (...)*³⁵.

Tot i que, en aquest capítol, Nietzsche exposa el punt àlgid de la seva filosofia, Zarathustra encara continua cercant quelcom més. Aquest, havent caminat durant dies llargs i assolit els cims més elevats, toparà amb el consciencios de l'ànima. Qui és aquest personatge? Quina importància pot tenir aquest individu? Precisament, serà ell qui reconeixerà Zarathustra com la gran sangonera de les consciències. L'expressió utilitzada pel filòsof germànic resulta prou il·lustrativa: la sangonera és l'animal que, per tal d'alimentar-se, s'adhereix a d'altres per xuclar-los la sang. Nietzsche reafirmarà d'aquesta manera el seu pensament: està la seva filosofia viva precisament per la raó que absorbeix d'altres? L'alegria que mostra el consciencios de l'ànima en veure el profeta ens desconcerta un pèl: *"a causa de la sanguijuela estaba yo aquí tendido junto a este pantano como un pescador, y ya mi brazo extendido había sido picado diez veces cuando aún me pica, buscando mi sangre, un erizo más hermoso, Zarathustra mismo"*³⁶.

La sangonera "filosòfica" ofereix una reflexió profunda i seriosa, i és això el que el profeta ensenya, com és també això el que aprèn el consciencios: *"¡Cuánto tiempo hace ya que estudio esa única cosa, el cerebro de la sanguijuela, para que la escurridiza verdad no se me escurra ya aquí! ¡Aquí está mi reino!"*³⁷. Nietzsche eleva d'aquesta manera la seva filosofia a una necessitat vital, existencial.

Finalment, i ja per acabar de completar el bestiar de Friedrich Nietzsche, ens hem d'aturar en els capítols *El despertar* i *La fiesta del asno*, en què l'ase serà el protagonista. El profeta Zarathustra, després de parlar llargament amb els homes superiors –que no hem de confondre amb el superhome– i creient que la seva doctrina havia estat si més no ben escoltada: *"mi alimento para hombres causa efecto, mi sentincia sabrosa y fuerte: y, en verdad, ¡no los he alimentado con legumbres flatulentas! Sino con alimento para guerreros, con alimento para conquistadores: nuevos apetitos he despertado"*³⁸ cau, de sobte, en un silenci profund. Què ha passat?

*"Todos ellos estaban arrodillados, como niños y como viejecillas crédulas, y adoraban el asno"*³⁹. De poc haurà servit el llarg

35 NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 309. *El convaleciente*.

36 NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 342. *La sanguijuela*.

37 NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 343. *La sanguijuela*.

38 NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 420. *El despertar*.

39 NIETZSCHE, Friedrich, *Así habló Zaratustra*, pàg. 420. *El despertar*.

pelegrinatge de Zarathustra, els seus viatges arreu, perquè, al cap i a la fi, els homes encara no semblen haver rebut el seu missatge, ni tan sols se saben desconeixuts a si mateixos, i tampoc no semblen disposats a l'intent d'estimular el seu pensament. Prefereixen continuar impassibles, ignorant la mort d'un Déu a qui han substituït per un ase. Agenollant-se davant d'aquest, definitivament renuncien a la seva pròpia existència, per a lliurar-se a qualsevol altre referent, ídol, déu, per tal de no haver-se de trobar mai amb la inautenticitat de la seva existència.

Abstract

In this study, Albert Bardés proposes a research on the work by Nietzsche from the symbolic value of animals used by this German philosopher in his written production. He proposes a symbolic interpretation that goes beyond the usual interpretations and is very suggestive.